

ГАРМОНІЙНІ СІМЕЙНІ ВЗАЄМОСТСУНКИ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ ПІЛОТІВ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ

Злагодох Вікторія Вікторівна

Гуманітарний інституту Національний авіаційний університет м.Київ

У статті обговорюється проблема забезпечення професійної надійності пілотів цивільної авіації шляхом гармонізації їх сімейних взаємовідносин.

In the article the problem how to provide professional reliability of pilots of civil aviation by using harmonization of their family relations is discussed.

Ключові слова: сімейні взаємовідносини, пілот цивільної авіації, професійна надійність.

Постановка проблеми. Як відомо, гармонійність сімейних взаємовідносин є надійним фактором соціального оточення, показником стійкості сім'ї до деструктивних, руйнуючих впливів. Одним з критеріїв оцінки цього показника є задоволеність шлюбом, яка створює сприятливий соціально-психологічний клімат в сім'ї - емоційний фон, що прямо або опосередковано суттєво впливає на здатність суб'єкта виконувати свою професійну діяльність. Ці обставини відіграють особливо важливу роль в сім'ях, де професія чоловіка пов'язана з ризиком для життя. Саме сім'ї пілотів цивільної авіації потребують дослідження сімейних взаємовідносин для забезпечення професійної надійності як важливого чинника льотної безпеки. Особливості сімейних стосунків як чинник та механізм забезпечення ефективного виконання професійних обов'язків пілотів цивільної авіації не були предметом спеціального дослідження. Разом з тим особистісний контекст розв'язання проблеми може містити як нові конструктивні можливості її вирішення, так і розробку нових методів забезпечення надійності та безпеки діяльності пілотів цивільної авіації.

Аналіз останніх наукових праць. Проблема професійної надійності присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, В.Г. Андросюка, Л.М. Балабанової, С.П. Бочарової, В.О. Лефтерова, В.С. Медведєва, В.В. Рибалки, В.О. Татенка, О.В. Тімченка, Г.О. Юхновця, С.І. Яковенка, С.Ю. Лебедевої, О.П. Євсюкова та інших. На основі теоретичного аналізу відповідних емпіричних досліджень з проблеми надійності діяльності працівників різноманітних професій, у тому числі й екстремального профілю, зроблені висновки про те, що на сьогодні у психологічній науці не існує єдиного, загального визначення поняття “надійність”. Надійність розглядають як процесуальну характеристику та результативну, найбільша увага приділяється, характеристиці надійності як безвідмовності, безпомилковості, професійно-якісному виконанню своїх обов’язків в особливих та екстремальних умовах діяльності.

Структура та зміст форм детермінації професійної надійності фахівця в особливих умовах діяльності, до яких відносять діяльність пілотів цивільної авіації, містить усі основні аспекти впливу характеристик людини на ефективність і якість діяльності, як прояв індивідуальних особливостей суб’єкта діяльності, так і властивостей та якостей особистості, відображених в умовах та організації діяльності.

Дослідженням проблем шлюбно-сімейних відносин також приділялось багато уваги, зокрема досліджували: психологічну сумісність подружжя та емоційну адаптацію у перші роки після укладення шлюбу (М.М. Обозов, Т.М. Трапезнікова, П.М. Якобсон та ін.), фактори, що впливають на задоволеність шлюбом чоловіків та жінок, розподіл ролей у сім’ї (Ю.Е. Альошина, Л.Я. Гозман), вивчався вплив ціннісних орієнтацій та шлюбно-сімейних настанов партнерів на майбутню подружню взаємодію (Л.І. Мороз, Ю.Е. Альошина, Г.М. Дубчак, Т.В. Говорун), проведений психологічний аналіз розлучень (Л.З. Сердюк). Вивчалася психологія емоційних стосунків: А.А. Богословського цікавила симпатія та механізми її виникнення,

Л.Я. Гозман та Н.І. Ажгіхіна розглядали динаміку емоційних стосунків від атракції до кохання. Зарубіжні психологи, яких цікавили інтимні міжособистісні стосунки, вивчали сутність феномену кохання, розробляли та доповнювали його типологію (А. Маслоу, Р. Мей, Е. Фромм та ін.), досліджували причини та прояви невротичного кохання (З. Фрейд, К. Хорні), вплив на шлюбні стосунки моделей стосунків, що існували у батьківській сім'ї (Е. Берн) та ін. Детермінанти вибору цивільного шлюбу молодими людьми досліджувала О.Я. Кляпець. Доведено що передумовою психологічного благополуччя особистості є задоволеність шлюбом, що найповніше сприяє особистісному розвитку.

Основна мета статті. Метою статті є теоретичне дослідження наукових підходів для вирішення проблеми задоволеності шлюбними взаємовідносинами пілотів цивільної авіації як чинника, що впливає на надійність їх професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Професійна надійність – це властивість людини-оператора забезпечувати її динамічну стійкість у виконанні професійного завдання на протязі визначеного часу із зазначеною якістю. Зазначена якість виявляється в адекватному вимогам діяльності рівні розвитку професійно значимих психічних та фізіологічних функцій та механізмів їх регуляції у нормальних та екстремальних умовах. Детально різні аспекти становлення проблеми надійності діяльності розглянуті у працях В.О. Бодрова, В.П. Зінченка, Г.М. Зараковського, М.О. Котика, Є.О. Климова, С.Ю. Лебедевої, В.Л. Марищука, В.М. Машкова, О.О. Назарова, К.К. Платонова, Є.М. Потапчука, О.Д. Сафіна, О.В. Тімченка та ін.). В сучасній психологічній науці під надійністю професійної діяльності розуміють безпомилкове виконання людиною професійних обов'язків протягом необхідного часу та за визначених умов діяльності.

Шлюбно-сімейні стосунки завжди привертали до себе увагу дослідників та займали одне з провідних місць у вивченні соціальної психології особистості та психології міжособистісних стосунків.

Міжособистісні взаємини, серед яких шлюбно-сімейні стосунки посідають центральне місце, складають психологічний простір життєвого світу особистості, визначаючи якість життя людини, обумовлюючи її суб'єктивне відчуття задоволеності собою та іншими. Саме шлюбно-сімейні стосунки забезпечують задоволення багатьох особистісних потреб, фрустрація яких призводить до викривлення у розвитку особистості та внутрішніх конфліктів.

У стані функціонального комфорту людина має все необхідне (ціль – засіб – результат) – для успішного виконання своїх професійних функцій.

Задоволеність як суб'єктивний прояв функціонального комфорту - це психічний стан людини, в якому відображається суб'єктивна якісна оцінка перебігу запланованого процесу чи виду діяльності, умов життя, стосунків з іншими людьми, власного здоров'я, життєвих успіхів тощо.

Задоволеність належить до позитивних почуттів і має чітке позитивне забарвлення. Високій рівень задоволеності життям іноді називають щастям. Зарубіжні дослідники, вивчаючи взаємозв'язок між особистісними рисами людини і задоволеністю життям, виявили позитивну кореляцію щастя з екстраверсією та альтруїзмом і негативну – з нейротизмом.

Задоволеність також розглядають як суб'єктивну реакцію на соціально-психологічний клімат, який існує в згуртованому колективі, дружній сім'ї тощо.

У соціологічній науці існує наступна інтерпретація поняття задоволеності шлюбом. Узагальнюючи ряд робіт, Ю.Е.Альошина визначає задоволеність шлюбом як характеристику «суб'єктивної оцінки кожним із подружжя характеру їх взаємин». Сім'я, при цьому, розглядається з точки зору її власних динамічних змін, аналогічним процесам в малій групі. Синонімами терміну, що часто вживаються, «задоволеність шлюбом», «успішність шлюбу», «згуртованість сім'ї», «сумісність подружжя» і ін.

Автори не завжди розділяють поняття «задоволеність шлюбом» і «стабільність шлюбу» в своїх роботах, до того ж багаточисельні синоніми

цих понять, що часто використовуються в літературі, призводять до того, що весь накопичений матеріал з проблеми чинників, які мають вплив на успішність подружніх стосунків, зазвичай розглядається в одному ключі незалежно від того, в соціологічному або соціально-психологічному руслі було виконано дослідження.

Стабільність шлюбу і задоволеність шлюбом є досить пов'язаними характеристиками, що і було відмічено у ряді емпіричних досліджень. Крім того, існує думка, що цими феноменами є різні рівні стосунків подружжя. Першим, найзагальнішим, є рівень стійкості шлюбу, тобто юридичне збереження шлюбу (відсутність розлучення). Другий рівень є рівень «пристосування у шлюбі», «адаптованість подружжя»; тут спостерігається не лише відсутність розлучення або передрозлучної ситуації, але й задовільний розподіл функцій в сім'ї. Третій рівень – рівень «успіху» або «успішності» шлюбу, який характеризується збігом ціннісних орієнтацій подружжя.

В.А. Сисенко вперше розділяє поняття "стійкість шлюбу" і "стабільність шлюбу". Стійкість шлюбу він розглядає як "стійкість системи взаємодії між подружжям, ефективність і результативність їх спільної діяльності, направленої на досягнення як взаємних, таких індивідуальних цілей подружжя".

Істотно поширює дане поняття В.В. Жваво (1988). Стійкість шлюбу, на його думку, має об'єктивну і суб'єктивну сторони. Об'єктивна сторона міцності шлюбу залежить від вірогідності його розпаду, вона може бути виражена співвідношенням кількості шлюбів і розлучень, зареєстрованих в даному регіоні за певний проміжок часу. Суб'єктивна сторона характеристики шлюбу включає задоволеність подружніми стосунками, установку подружжя на збереження сім'ї. Показниками суб'єктивної сторони стійкості шлюбу, на думку В.В. Жваво (1988), може служити оцінка його міцності, яку дає саме подружжя.

Відома також наступна інтерпретація поняття «задоволеність шлюбом», відмічена в дослідницькій роботі Шавлова А. В., «подружня задоволеність шлюбом є ні що інше, як суб'єктивне сприйняття подружжям крізь призму соціокультурних норм ефективності функціонування сім'ї в плані задоволення їх індивідуальних потреб».

Центральне місце в роботах Е.Р.Ейдеміллера і В.Юстіцкіса займає термін «незадоволеність шлюбом». Зокрема, вони роблять висновок, що характер травмуючого впливу незадоволення значною мірою залежить від міри усвідомленості даного стану. Вони виділяють два види незадоволення шлюбними стосунками: усвідомлена і погано усвідомлювана незадоволеність.

По-перше, через вираження відчуттів і станів, що межують з прямим незадоволенням: монотонність, нудьга, безбарвність життя, відсутність радості, ностальгічні спогади про час до шлюбу. Основним мотивом поведінки в сім'ї виступає необхідність: “Робиш те, що потрібне”, “Живеш так, як потрібно”.

По-друге, незадоволення виявляється в багаточисельних скаргах на різні приватні сторони родинного життя. За опитуванням подружніх пар, досить часто виявляється, що, не дивлячись на задоволеність життям сім'ї в цілому, вони невдоволені окремо всіма сторонами життя: житлом, здоров'ям, успішністю і поведінкою дітей, проведенням вільного часу і так далі.

По-третє, незадоволеність виявляється у ряді специфічних феноменів. В більшості випадків мова йде про об'єктивно другорядні проблеми, що можуть розростатися до таких розмірів, що здатні серйозно понизити задоволеність подружжя родинними взаєминами.

С.М. Гібнер, досліджуючи невротичні, особистісні та сексуальні розлади розлучених чоловіків прийшла до висновку, що негативні психоемоційні стани, що проявляються у песимізмі, замкнутості, знижені самооцінки та невпевненості у собі, залежності й уникненню "боротьби",

високому рівню відчуття самотності та низькому рівню потреби у відчуттях, обумовлені також і розлученням. Що загалом призводить до неможливості займатися професійною діяльністю.

В дослідженні І.М. Окуленко готовності льотного складу до діяльності в умовах тривалих перерв між польотами, емпіричним шляхом, серед детермінант, які створюють передумови для появи деструктивних психічних станів, ознаками яких є перебільшене значення почуття відповідальності, чисельні нагадування командування про важливість виконання навчально-бойових завдань з високою якістю та ін., визначено також складність сімейних стосунків.

Висновки.

1. Аналіз результатів наукових досліджень стосовно питання діяльності особистості в особливих умовах дає можливість стверджувати, що зацікавленість цією проблемою є досить великою.
2. Найбільш дослідженими та значущими, в плані забезпечення професійної надійності в особливих умовах діяльності, є індивідуально-психологічні якості особистості.
3. Сімейні взаємовідносини сприяють високій професійній надійності пілотів цивільної авіації, тому подальше дослідження з питань гармонізації сімейних взаємовідносин є доцільним і необхідним.

Література

1. Окуленко І. М. Психологічна готовність льотно-підйомного складу до польотів після тривалих перерв між ними. // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки. Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – № 15 (39). – С. 178–184
2. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. – СПб.: Издательство «Питер», 1999 – 656 с.